
بانگ در بانگ

طبقه‌بندی، نقد و تحلیل

چهارمین دوره شعر و معاصر ایران از ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰

قدربالا طاهری

سرشناسه	: طاهری، قدرت‌الله،
عنوان و نام‌پدیدآور	: بانگ در بانگ: طبقه‌بندی، نقد و تحلیل جریان‌های شعری معاصر ایران از ۱۳۵۷ تا ۱۳۸۰ / قدرت‌الله طاهری.
مشخصات نشر	: تهران: نشر علمی، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	: ۳۹۰ ص.
شابک	: ۹۷۸-۹۶۴-۴۰۴-۲۵۶-۰-۰
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیا
یادداشت	: کتابخانه.
عنوان دیگر	: طبقه‌بندی، نقد و تحلیل جریان‌های شعری معاصر ایران ۱۳۸۰ تا ۱۳۵۷.
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- تاریخ و نقد.
موضوع	: شعر فارسی -- قرن ۱۴ -- مجموعه‌ها.
رده‌بندی کنگره	: ۱۳۹۲ ب۲ ۱۷ ط / PIR۳۸۱۱
رده‌بندی دیویی	: ۸۵۹/۶۲۰۹
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۴۱۵۹۱۸

خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه - تهران شماره ۱۲۲۴

تلفن: ۶۶۷-۶۶۶۲-۶۶۶۱۱۱ کس: ۶۶۴۹۶۶۱۱

بانگ در بانگ

طبقه‌بندی، نقد و تحلیل

جریان‌های شعری معاصر ایران از ۱۳۵۰ تا ۱۳۶۰

قدرت‌الله طاهری

چاپ اول: ۱۳۹۳

تیراژ: ۱۰۰۰ نسخه

لیتوگرافی: کوثر

چاپ: مهارت

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۹۷۸-۹۶۴-۳۰۴-۲۵۶-۰

مرکز بخش: انتشارات علمی - خیابان انقلاب - مقابل دانشگاه تهران

شماره ۱۲۲۴ تلفن: ۶۶۴۶۳۰۷۲-۶۶۴۶۵۹۷۰

پیش گفتار

در طول دو دهه‌ای که از وقوع انقلاب اسلامی می‌گذرد، شعر معاصر ایران، با توجه به تحولات عمیق و سریع سیاسی، اجتماعی و فرهنگی، دستخوش دگرگونی‌های فراوان بوده است؛ دگرگونی‌هایی در حوزه محتوا، شکل، موسیقی، ساختار و زبان. بعد از انقلاب، انجمن‌ها و نهادهای تشکیلاتی، شنفکری که نبض شعر در آنها می‌تپید، از هم پاشیده شد و چند سال اول، وجوه سرایط ویژه جنگی، تنگنای اقتصادی و مهاجرت و سکوت شاعران شاخص و تأثیرگذار در شعر از تاب و توان افتاد و مدتی گذشت تا جریان‌های نوآیین و گذشته حرکت کرده و از نو آغاز نمایند. درست بعد از پذیرش قطعنامه و پایان جنگ، جنبش‌های شاعری از دست خسته در آمدند و با سرعت هر چه تمام‌تر شاعران هر جریان به چاپ و نشر آثار خویش اقدام کردند. در این سال‌ها آهنگ رشد کمی شعر به گونه‌ای است که تا نیمی اول دهه هفتاد، سال‌ها سکوت بی‌پایانی تا حدی جبران می‌شود و شاعران جوان با آفرایش‌های متعدد به ظهور می‌آیند. ترجمه و چاپ کتب نقد ادبی، نظریه‌های ادبی غربی را در اختیار جوانان قرار می‌دهد. نقایع‌های نوینی در نگاه و نگرش آنان به وجود می‌آورد؛ شک و تردید در اصالت تجارب ادبی به‌هاله‌های گذشته و به کارگیری نظریه‌های تازه از ثمرات آشنایی با تئوری‌های غربی است. در مجموع، این عوامل طبقه‌بندی و شناسایی دقیق جریان‌های شعری را برای هر منتقدی ممکن می‌سازد. در باب معرفی و نقد شعر این دوره البته کتب و مقالاتی نوشته شده‌است که هر یک از این بین و شناسایی آن، تا حدودی ثمر بخش هستند. اما این آثار به دلیل گستردگی و وسعت جریانی که هیچ یک هنوز هم از تب و تاب نیافتاده‌اند، بسنده نیستند. پژوهش حاضر نیز در پیاف و ادامه آثار مذکور خواهد بود و بی‌گمان همه عرصه‌های شعر این دوره را نمی‌تواند به‌کمال بررسی نماید. بنابراین، نگارنده پیشاپیش به عجز خویش و گستردگی و لزوم تداوم تحقیق در این باب اعتراف می‌کند و از خوانندگان فرهیخته خود می‌خواهد نویسنده را از نقدها و دیدگاه‌های خود محروم نسازند. از اتمام این پژوهش؛ یعنی آذر ماه ۱۳۸۳ چند سالی گذشته است و دلیل تأخیر در انتشار آن، بیش از همه گرفتاری‌های ذهنی و شغلی نگارنده و نیز شاید وسواس علمی بی‌مورد تأثیر داشته است که به گمان باز بینی و تکمیل آن زمان

از دست رفت و فرصتی پیش نیامد تا مواد و محتوا به جد مورد حک و اصلاح قرار گیرد. در این مدت، تعدادی از شاعران مطرح روی در نقاب خاک کشیده اند. نصراله مردانی، حسن حسینی، قیصر امین پور، منوچهر آتشی، محمد حقوقی، م. آزاد و نازنین نظام شهیدی از آن جمله هستند. بخش هایی از پژوهش که به شعر این شاعران اختصاص داشت به عمد بدون هیچ تغییری و به همان شکل اولیه خود آمده است تا نشانه‌ای از این مسأله باشد که تعریف و تمجیدها، که معمولاً در جامعه ما نثار مردگان می‌شود، در تحلیل‌ها تأثیری نداشته است. همچنین مردم به یادآوری است که در پژوهش حاضر، خوانندگان گرامی چنانکه در اغلب پژوهش‌های این دست شاهدند، تبارشناسی شعر نو فارسی جز در موارد اندک و لا به لای بحث‌ها، یادآور شده گرفته شده است. به همین دلیل، توصیه می‌شود خوانندگان غیرمتخصص و علاقه‌مندان تحقیق را بعد از مطالعه آثاری مانند تاریخ تحلیلی شعر نو، ادوار شعر فارسی از نقاب مرمرین به تاسقوط سلطنت، گونه‌های نوآوری در شعر معاصر ایران، و به ویژه جریان‌شناسی شعر نو از کودتای ۲۸ مرداد تا انقلاب ۱۳۵۷ بخوانند. به ویژه اثر اخیر الذکر که یادگار علمی محقق کاشانی و دقیق‌ال نظر مرحوم دکتر علی حسین پور چافی است. این تحقیق در ادامه به رشته تحریر در آمده و در اسلوب نگارش و امدا مستقیم آن است. نویسنده همین جابر خود فرض می‌داند از راهنمایی، همدلی و مساعدت دو دانشمند گرامی؛ یعنی دکتر تقی پورنامداریان و دکتر حمدرضا شفیعی کدکنی سپاس ویژه‌ای داشته باشد. این تحقیق، حاصل دقت علمی و دقت مستقیم دکتر پورنامداریان و غیرمستقیم دکتر شفیعی کدکنی است و خوانندگان و همکاران در جای جای پژوهش رد پای نظریه‌های راهگشای این دو بزرگوار را خواهند دید. در تکمیل مباحث از دیدگاه‌های دو استاد بزرگوار دیگر، دکتر سعید بزرگ بیگدلی و دکتر محمدعلی قبادی نیز استفاده شده است. همچنین، قدردان توجه، اهتمام و مساعدت مدیر مجله انتشارات علمی، جناب آقای محمدعلی علمی هستیم و توفیق روز افزون و سعادت بی‌پایان برای همه این عزیزان از خداوند متعال خواستارم و بار دیگر از خوانندگان ارجمند استدعا دارم از نقدها و نکته‌گیری‌های عالمانه محرومم نگردانند.

بمنه و کرمه
قدرت اله طاهری
تهران ۱۳۹۳

فهرست مطالب

فصل اول - کلیات و نقد جریان‌شناسی‌های شعر معاصر

مقدمه	۱۹
سبک‌های ادبی	۲۳
مکاتب ادبی	۲۴
جریان شعری و تفکر آن با سبک‌ها و مکاتب ادبی	۲۶
پیشینه جریان‌شناسی شعر معاصر ایران	۲۸
۱. پیشینه جریان‌شناسی و روش‌های نقد ادبی معاصر ایران	۲۹
۲. پیشینه جریان‌شناسی و مکاتب ادبی	۳۵

فصل دوم - آواهای ناقصام

(استمرار جریان‌های شعری پیش از انقلاب و دهه‌های ۶۰ و ۷۰)

مقدمه	۴۳
سنت‌گرایان معاصر	۴۸
الف. سنت‌گرایان رمانتیک	۴۹
۱. محمدحسین شهریار (۱۲۸۵-۱۳۶۷)	۴۹
۲. حسین منزوی (۱۳۳۵-۱۳۸۳)	۵۱
۳. محمدعلی بهمنی	۵۸
۴. فریدون توللی	۶۲
۵. هوشنگ ابتهاج	۶۳
ب. سنت‌گرایان اجتماعی	۶۷
۱. سیمین بهبهانی	۶۷

۷۳..... ۲. مهدی اخوان ثالث (م. امید)

۸۴..... نوگرایان معاصر

۸۴..... الف. نوگرایان رمانتیک

۸۶..... ۱. نادر نادرپور

۹۱..... ۲. فریدون مشیری

۹۸..... ۳. نورت پهلوانی

۱۰۳..... ب. نوگرایان استعلا

۱۰۴..... ۱. احمد شاملو

۱۱۶..... ۲. محمدرضا شفیعی کدکنی (سرشک)

۱۲۴..... ۳. منوچهر آتشی

۱۳۴..... ۴. حمید مصدق

۱۳۸..... ۵. سیاوش کسرای

فصل سوم - آواهایی از میان آتش و دود

(نقد و بررسی جریان شعر جنگ و پایداری)

۱۴۹..... مروری کوتاه بر ریشه‌های شعر جنگ در دوران قبل از انقلاب

۱۵۵..... ویژگی‌های کلی شعر جنگ

۱۵۹..... محتوا

۱۶۷..... تخیل

۱۷۱..... ساختار

۱۷۲..... الف. شکل درونی

۱۷۵..... ب. شکل بیرونی

۱۸۴..... موسیقی

زبان	۱۸۶
معرفی شاعران برجسته	۱۸۹
الف. سنجش نوگرایان	۱۹۰
۱. محمود شاهرخی	۱۹۰
۲. نصرالله مردانی	۱۹۲
۳. محمد سپهریان	۱۹۶
۴. مشیر کاشانی	۲۰۰
۵. مهرداد ریستایی	۲۰۳
۶. پرویز بیگی	۲۰۸
ب. نوگرایان	۲۰۹
۱. سلمان هراتی	۲۰۹
۲. قیصر امین پور	۲۱۴
۳. طاهره صفارزاده	۲۲۱
۴. علی موسوی گرمارودی	۲۲۵
۵. محمدرضا عبدالملکیان	۲۲۹
۶. حسن حسینی	۲۳۲

فصل چهارم - نغمه‌های آشنا

(بازنگری، احیا و تداوم جریان نوگرایی اجتماعی)

مقدمه	۲۳۷
ویژگی‌های کلی جریان شعری نوگرایی اجتماعی	۲۴۲
محتوا	۲۴۲
تخیل	۲۴۶

۲۴۷.....	ساختمان
۲۴۹.....	موسیقی
۲۵۱.....	زبان
۲۵۳.....	شاعران مطرح نوگرای اجتماعی
۲۵۳.....	۱. شمس لنگرودی
۲۵۷.....	۲. منوچهر اوج
۲۶۰.....	۳. محمد رفیعی
۲۶۳.....	۴. مسیح علی‌پور
۲۶۶.....	۵. بیژن جباری
۲۶۸.....	۶. یدالله مفتوح سینا
۲۷۰.....	۷. محمود مشرف بهرانی

فصل پنجم - صداهای غریب

(شکل‌گیری و ویژگی‌های جریان شعر آرمانگریز یا متفاوت)

۲۷۵.....	مقدمه
۲۷۹.....	ویژگی‌های کلی شعر جریان آرمانگریز (متفاوت)
۲۸۳.....	محتوا
۲۸۷.....	تخیل
۲۸۹.....	ساختمان
۲۹۳.....	موسیقی
۲۹۴.....	زبان
۳۰۱.....	شاعران نوگرای آرمانگریز
۳۰۲.....	۱. هرمز علی‌پور
۳۰۳.....	۲. کسرا عنقای

۳۰۶	۳. مهرداد فلاح
۳۰۹	۴. سیدعلی صالحی
۳۱۲	۵. گراناز موسوی
۳۱۴	حافظ موسوی

فصل ششم - ماهو برای هیچ

(شکل‌گیری ویژگی‌های جریان شعری معناگرایز یا پست مدرن)

۳۱۹	مقدمه
۳۲۵	شعر معناگرایز یا پست مدرن از نگاه منتقدان ادبی
۳۳۱	ویژگی‌های کلی شعر معناگرایز یا پست مدرن
۳۳۱	محتوا
۳۳۴	تخیل
۳۳۷	ساختمان
۳۴۰	موسیقی
۳۴۲	زبان
۳۴۵	شاعران نوگرای معناگرایز (پست مدرن)
۳۴۶	۱. رضا برهانی
۳۵۰	۲. علی باباجاهی
۳۵۴	۳. نازنین نظام شهیدی
۳۵۷	۴. رزا جمالی
۳۵۷	۵. علی عبدالرضایی
۳۵۹	سخن آخر
۳۶۹	منابع و مآخذ